

Nokia

Haapaniemi ja Huvilaniemi

Maakaapelilinjan

muinaisjäännösinventointi

2018

Teemu Tiainen

Tilaja: Elenia Oy

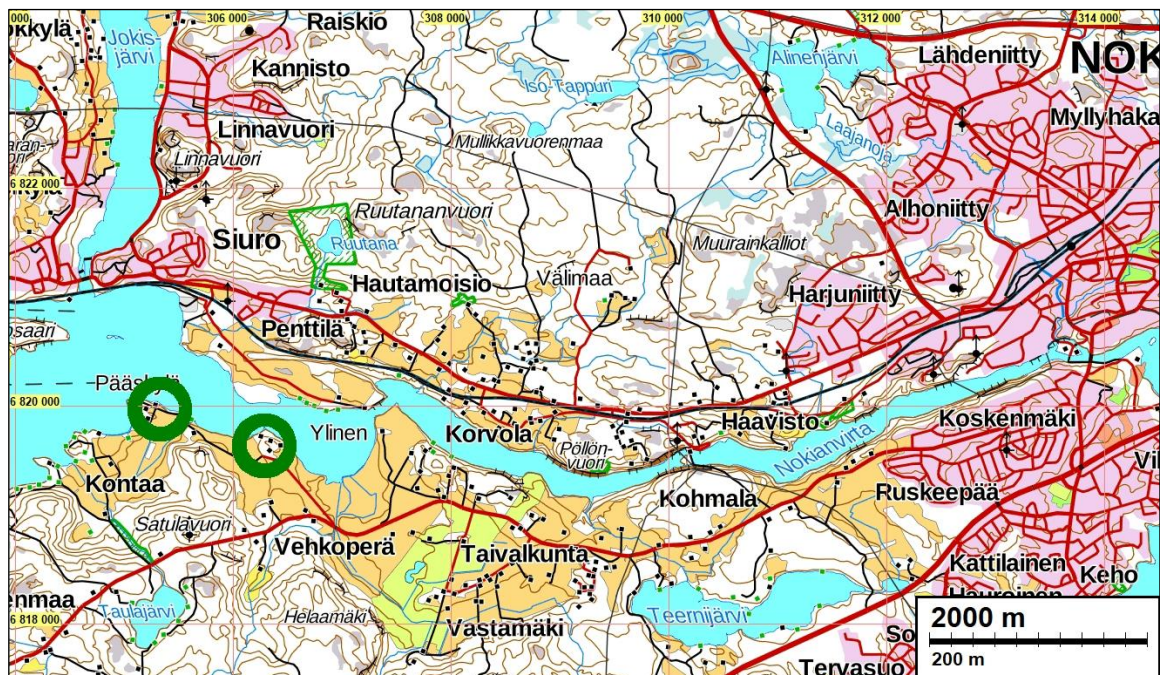
Sisältö

Perustiedot	2
Yleiskartat	3
Vanhoja karttoja	4
Inventointi	7
Nokia, Kapakan torppa	7
Nokia, Haapaniemi (Hapanieme)	9
Haapaniementie 97	11
Lähteet	14

Kansikuva: Kapakan torpan aluetta Huvilaniemessä. Itäkaakkoon.

Perustiedot

- Alue:** Nokia Haapaniemen alueella sijaitsevat historiallisen ajan asuinpaikat Kapakan torppa sekä Haapaniemen talotontti ympäristöineen.
- Tarkoitus:** Selvittää onko mainittujen asuinpaikkojen kohdalla kulkevalla maakaapelilinjalta kiinteitä muinaisjäännöksiä tai muita suojeltavaksi arvioitavia kulttuurihistoriallisia jäännöksiä.
- Työaika:** Maastotyö 9.5.2018.
- Kustantaja:** Elenia Oy.
- Tekijät:** Mikroliitti Oy, Teemu Tiainen.
- Tulokset** Kapakan torpan paikalta ei havaittu kiinteää muinaisjäännöstä, mutta paikka katsottiin mahdolliseksi muinaisjäännökseksi. Haapaniemen vanhan talotontin kohdalla on nykyisinkin maatila – paikka on muu kulttuuriperintökohde.

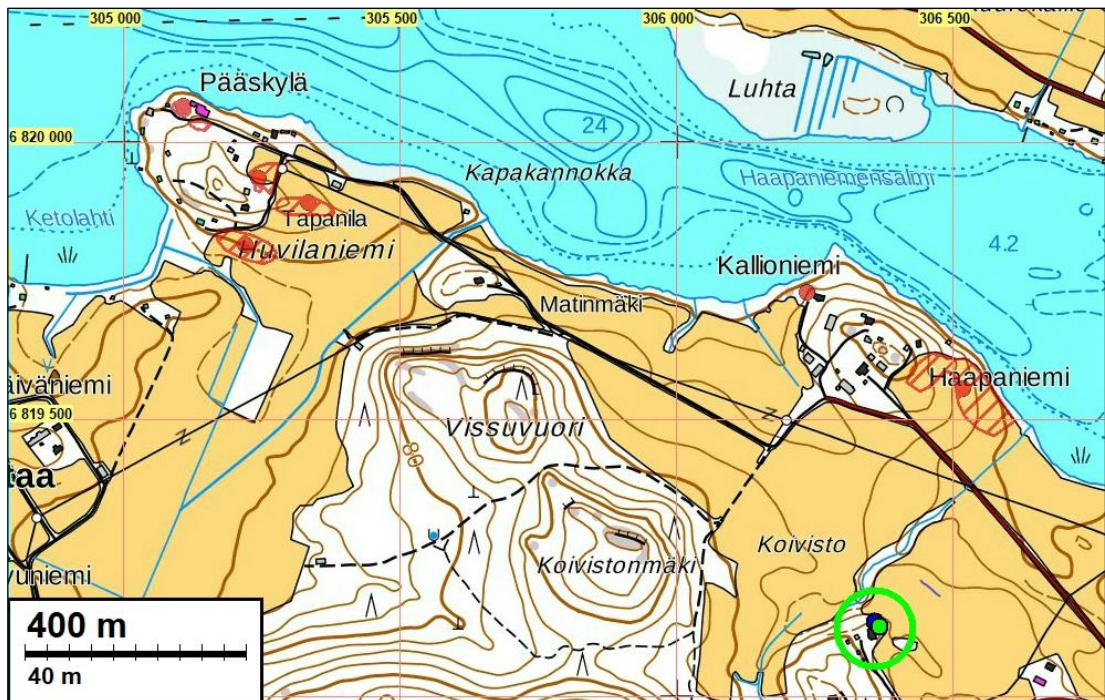

Inventointialueet on merkattu vihreillä ympyröillä kartan länsiosaan.

Selityksiä:

Koordinaatit ja kartat ovat ETRS-TM35FIN koordinaatistossa. Kartat ovat Maanmittauslaitoksen maastotietokannasta 05/2018, ellei toisin mainittu. Muinaisjäännöskisteri on tarkastettu 5/2018. Valokuvia ei ole talletettu mihinkään viralliseen arkistoon, eikä niillä ole mitään kokoelmatunnusta. Valokuvat ovat digitaalisia ja ne ovat tallessa Mikroliitti Oy:n serverillä. Kuvaaja: T. Tiainen.

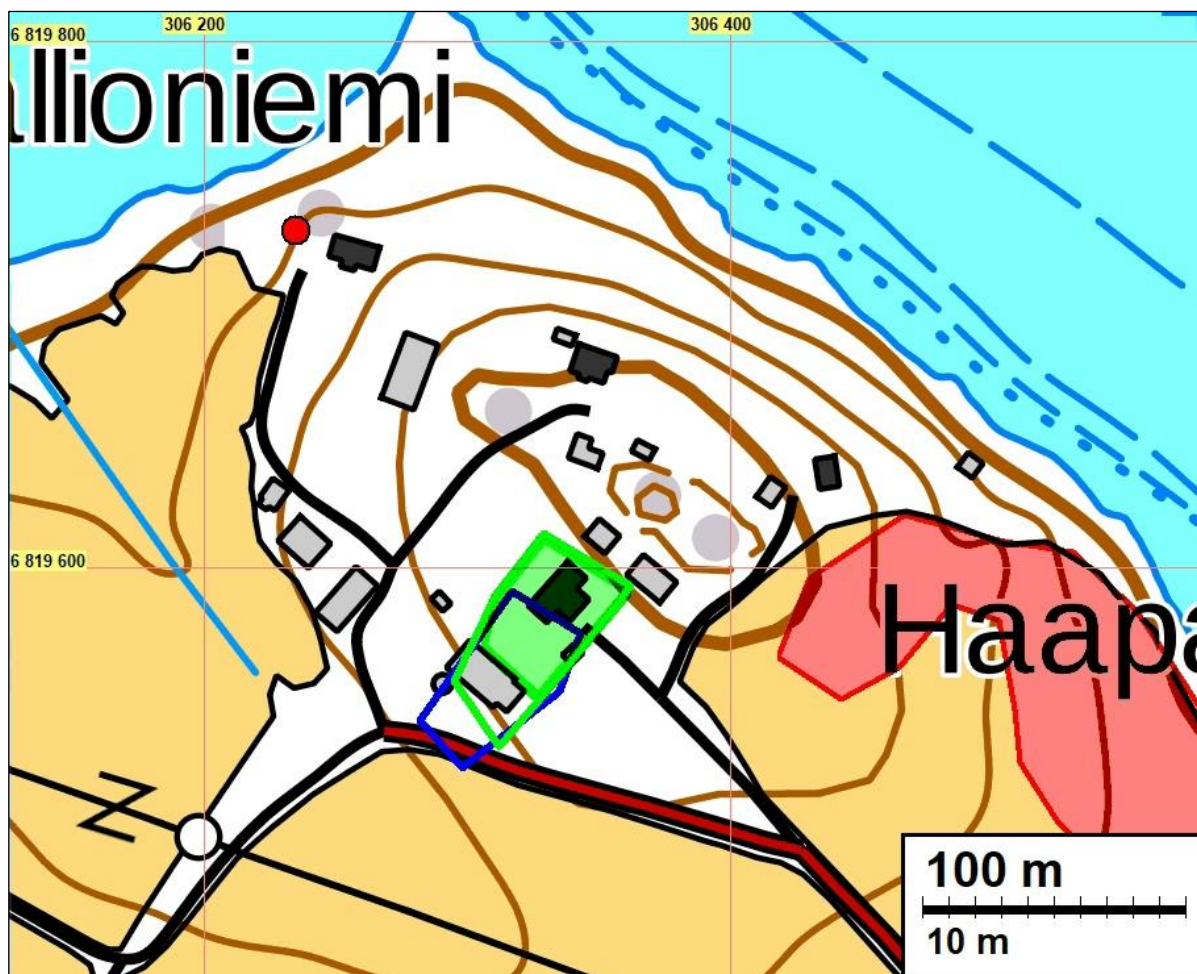
Yleiskartat

Alueen muinaisjäännökset on merkattu punaisella rasterilla. Kartan kaakkoiskulmassa, vihreän ympyrän sisällä on kaksi palloa (tumman sininen ja vihreä) likipitään samassa kohdassa. Pallot osoittavat vanhoilta kartoilta paikannetun Puolakan torpan sijainnin. Tumman sininen väri merkkää vuoden 1847 pitäjänkartalta paikannetun sijainnin ja vihreä pallo vuoden 1769 kartalta paikannetun sijainnin. Molempien karttojen perusteella Puolakan torppa sijaitsee nykyisen talon kohdalla koordinaattipisteessä N 6819122 E 306358.

Huvilaniemen alueen tunnetut muinaisjäännökset on merkattu punaisella rasterilla. Kapakan torpan sijainti on paikannettu vuosien 1769 (vihreä viiva) ja 1847 (sininen viiva) karttojen perusteella. Vanhoilta kartoilta tehdyn paikannuksen ja maastohavaintojen perusteella mahdollinen muinaisjäännös on merkattu vaalean punaisella rasterilla nykyisen ladon kohdalle.

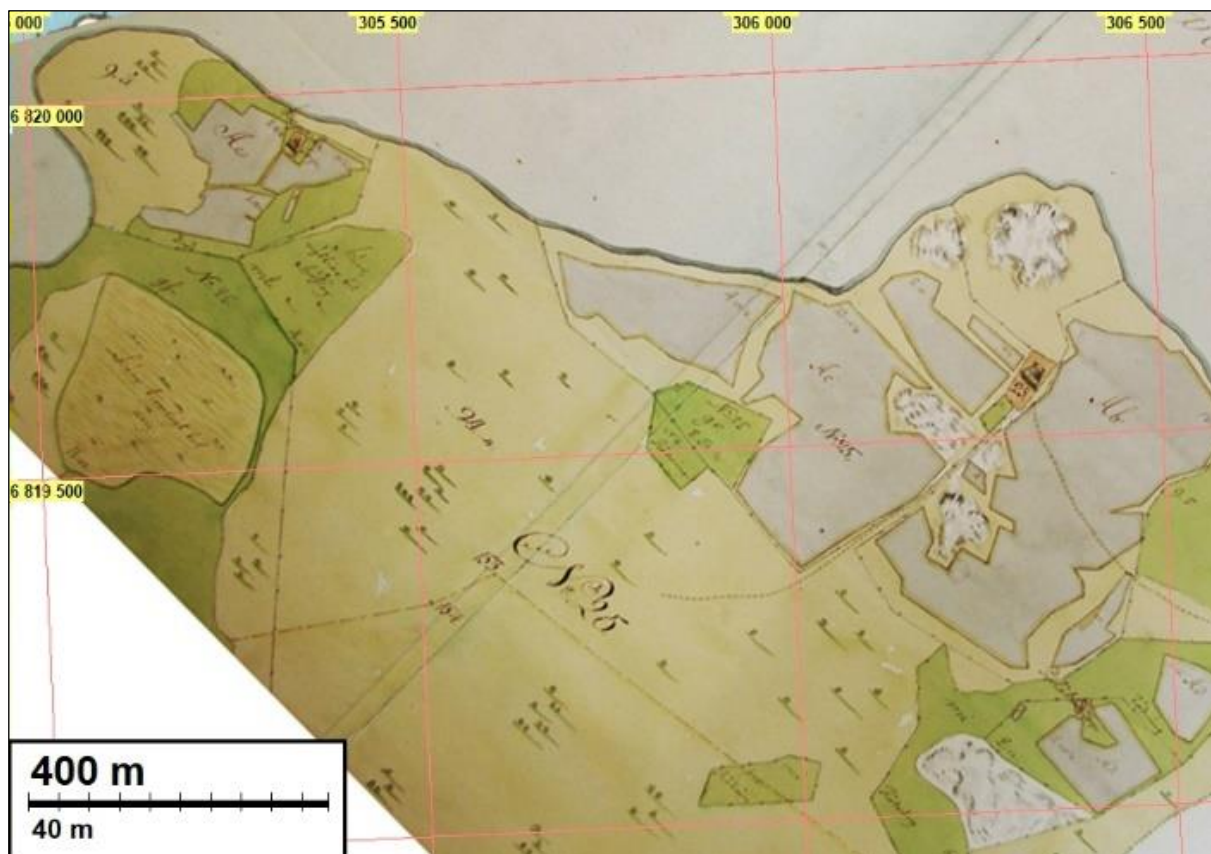

Huvilaniemen alueen muinaisjäännökset on merkattu punaisella rasterilla ja punaisella pallolla. Haapaniemen talon sijainti on paikannettu vuosien 1769 (vihreä viiva) ja 1847 (sininen viiva) karttojen perusteella – muu kulttuuriperintökohteen rajaus on esitetty vihreällä rasterilla.

Vanhoja karttoja

Ote vuoden 1686 maakirjakartasta. Kartta kuvaa Penttilän aluetta Kuloveden pohjoisrannalla, mutta siihen on merkattu myös Haapaniemen rantaviiva sekä Kapakan (Kabaka) ja Haapaniemen (Hapanieme) talot. Kartta on epätarkka, joten sen avulla mainittujen talojen tarkan sijainnin selvittäminen ei onnistu.

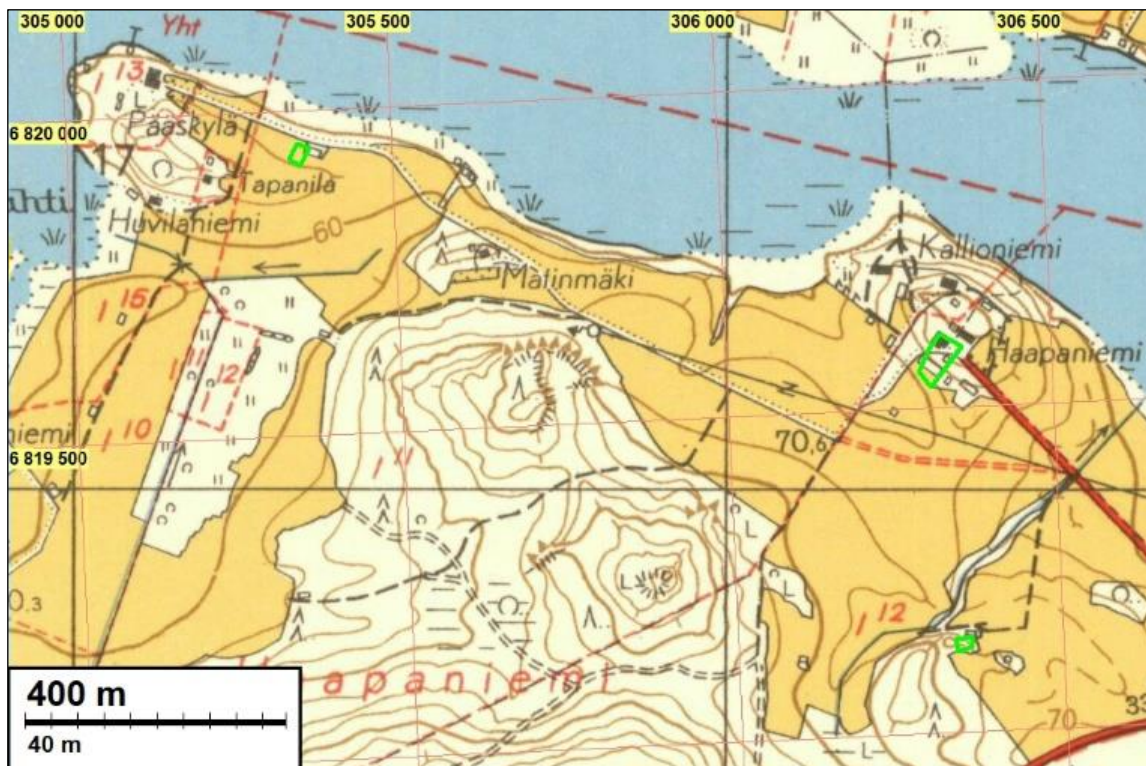
Ote vuoden 1769 kartasta. Karttaan on merkattu Kapakan torppa (kapacka torp) kartan luoteiskulmaan, Haapaniemen talo (25) kartan koilliskulmaan ja Puolakan torppa (Puolak? torp) kartan kaakkoiskulmaan.

Ote vuoden 1847 pitäjänkartasta. Karttaan on merkattu kolme taloa, joista ainoastaan Haapaniemi on nimetty – kaksi nimeämätöntä taloa ovat aivan ilmeisesti Kapakan ja Puolakan torpat.

Ote vuoden 1903 pitäjänkartasta. Kartta vastaa vuoden 1847 pitäjänkarttaa. Erona vanhempaan pitäjänkarttaan on se, että tähän karttaan on lisätty myös torppien nimet.

Ote vuoden 1953 peruskartasta. Karttaan on lisätty (kirkkaan vihreällä) vuoden 1769 kartalta paikannettujen Kapakan ja Puolakan torpat ja Haapaniemen talon sijainnit.

Inventointi

Nokian Taivalkunnan-Kärjenmaan alueilla on käynnissä sähköjohtojen maakaapelointi. Pirkanmaan maakuntamuseo edellytti hanketta koskevissaan lausunnoissa (15.12.2017 DIAR: 509/2017 ja 5.3.2018 DIAR: 82/2018) muun muassa Haapaniemen alueella suoritettavaksi arkeologisen inventoinnin, missä huomioidaan nykyisen Haapaniemen tilakeskuksen kohdalla sijainnut Haapaniemen rälssitila ja Huvilaniemessä sijainnut Kapakan torppa. Lisäksi lausunnoissa edellytettiin inventoinnissa huomioitavaksi myös talolle Haapaniementie 97 menevä kaapelilinjaus – tämän linjauksen luoteispuolelta tunnetaan tarkemmin rajaamaton rautakautinen kiven- ja maansekainen röykkiö. Edellytetyt inventoinnit suoritti Mikroliitti Oy:n Teemu Tiainen 9.5.2018 työn kannalta erinomaisissa olosuhteissa..

Nokia, Kapakan torppa

Mjtunnus: uusi kohde
Laji: mahdollinen muinaisjäännös
Tyyppi: torpan paikka
Ajoitus: historiallinen

Koordin: N 6819923 E 305380
Tutkijat: Tiainen 2018 inventointi

Kapakan torppa on merkattuna Penttilän aluetta kuvaavaan vuoden 1686 maakirjakarttaan. Karttaan on merkattu myös Haapaniemen rantaviivaa sekä Kapakan torppa ja Haapaniemen talo – Haapaniemen puolelta karttaan ei ole merkattu peltoja, niittyjä tai tilusrajoja. Maakirjakartan mittasuhteet ovat epätarkat, joten sen avulla torpan tarkkaa sijaintia ei voi selvittää. Kapakan torppa on merkattu vuoden 1769 kartalle, jonka avulla torpan sijainnin voi paikantaa kohtuullisen hyvällä tarkkuudella – asemoinnin tarkkuudeksi arvioisin ± 25 metriä (N 6819931 E 305356). Vuoden 1769 kartan perusteella torppa paikantuu Haapaniementien eteläpuolelle, ladon länsipuoleiseen peltoon. Vuosien 1847 ja 1903 pitäjänkarttojen perusteella torppa paikantuu saman ladon kaakonpuoleiseen peltoon (N 6819898 E 305393). Vuoden 1953 peruskartalla paikalle on merkattu lato samaan paikkaan kuin nykyisinkin.

Kapakan torpan aluetta Huvilaniemessä. Pitäjänkartan (v. 1847) perusteella torppa paikantuu kuvassa näkyvän ladon vasemmalle puolelle. Vuoden 1769 perusteella torppa paikantuu ladon takana olevalle pellolle. Länsiluoteeseen

Maastotarkastuksen aikana alueen pellot olivat kynnöksellä, minkä ansiosta paikalla pystyi tekemään hyvin pintapoimintaa. Pellostä havaittiin tiilen kappaleita, rautanaula, kaksi posliini- ja yksi fajanssiastian pala, astialasin pala, tuluspii sekä jonkin verran modernimpaa roskaa, kuten muovin riekaleita. Tavaraa pellostä havaittiin koko kuljetulta alueelta. Peltoon jätetyt löydöt eivät muodostaneet selvää keskittymää, mutta niitä havaittiin hieman enemmän ladon länsipuolelta verrattuna ladon etelän-idänpuoleiseen peltoon.

Nykyisin paikalla oleva lato on merkattu jo vuoden 1953 peruskartalle. Osa paikalla olevan ladon kivijalan kivistä on suuria lohkokiviä. Voisivatko ne olla peräisin paikalta puretusta rakennuksesta?

Ladon kivijalkana on muun muassa suuria lohkokiviä. Länteen.

Vuoden 1769 kartalta paikannetun torpan pohjoislaidalle tehtiin koekuoppa – noin 25 senttisen savisen muokauskerroksen alla koekuopan kohdalla on koskematon savimaa. Toinen koekuoppa tehtiin ladon itäpuolelle, Haapaniementien eteläpuoleisen ojan eteläreunalle: tällä kohdalla savinen muokauskerros oli noin 30 cm paksu ja sen alta paljastui vaalea koskematon savi. Koekuoppien lisäksi maastossa tarkastetulle pellolle sekä Haapaniementien pohjoispuoleiselle alueelle tehtiin noin 30 käsikairasta niin sanotulla geologin käsikairalla (T-piikki). Havainnot kairauksissa ovat koekuopista saatujen havaintojen kaltaisia: 20-40 senttisen savisen muokauskerroksen alla on vaaleampi koskematon savi.

Ainoat mahdolliset todisteet paikalla olleesta torpasta saatiin siis ladon kivijalan lohkokivistä sekä pellon muokauskerroksen pinnalta havaituista historiallisen ajan löydöistä – joita löytyi siis koko tarkastetulta alueelta, painottuen hieman ladon länsipuolelle. Vanhojen karttojen paikannuserojen ja paikalta tehtyjen maastohavaintojen perusteella pitäisin kuitenkin mahdollisena ja jopa todennäköisenä, että Kapakan torppa on sijainnut nykyisen ladon kohdalla.

Mainittujen havaintojen perusteella ja museoviranomaiselta saamieni kommenttien perusteella kohde on katsottava mahdolliseksi muinaisjäännökseksi. Torpan todellisesta sijainnista ei siis ole täyttä varmuutta, joten mahdollisen muinaisjäännöksen rajaukseen tulee suhtautua tietyin varauksin.

Ladon länsipuolta. Autosta kuvaussuuntaa kohti oleva maakasa on sekoittunutta savensekaista maata. Itään.

Nokia, Haapaniemi (Hapanieme)

Mjtunnus: uusi kohde
 Laji: muu kulttuuriperintökohde
 Tyyppi: kylätontti, talotontti
 Ajoitus: keskiaikainen, historiallinen

Koordin: N 6819573 E 306323

Tutkijat: Tiainen 2018 inventointi

Pirkanmaan maakuntamuseon lausunnon mukaan Haapaniemen rälssitila mainitaan arkistolähteissä vuodesta 1535 alkaen. Suomen asutuksen yleisluettelossa (SAY) Haapaniemessä on vuonna 1558 ollut yksi talo. Haapaniemi on merkattu vuoden 1686 maakirjakartalle (Hapanieme), mutta sen tarkka paikantaminen kyseisen kartan avulla ei ole mahdollista. Vuoden 1769 kartalla paikalle on merkattu selkeärajainen yhden talon tonttimaa, samoin kuin vuosien 1847 ja 1903 pitäjänkartoille. Vuosien 1769 ja 1847/1903 karttojen perusteella paikannettu talon tonttimaa sijoittuu kutakuinkin samaan paikkaan, nykyisen päärakennuksen kohdalle ja sen lounaispuoleiselle pihalle ja talusrakennuksen kohdalle. Vanhan talotontin tonttimaa on rakentamattomilta osiltaan sorapäällysteistä pihatietä ja hoidettua nurmikkoa.

Vanhojen karttojen perusteella paikannetun vanhan talotontin keskustaa, nykyisen päärakennuksen ja talousrakennuksen välistä aluetta. Kaakkoon.

Sama kuin edellinen. Kuvattu toiseen toisesta suunnasta, eli pihan poikki luoteeseen.

Vanha talontontti sijoittuu talusrakennuksen kohdalle ja sen taakse rinteeseen päälle. Kuvan oikeassa laidassa näkyy jo kaivetut maakaapelit. Kuvattu tieltä kohti koillista.

Museoviraston ohjeistuksen (Maaseudun historiallisten asuinpaikkojen inventointiohje 2015) mukaan tulkittuna Haapaniemi ei ole kiinteä muinaisjäänös. Saman ohjeistuksen mukaan ”*kokonaan käytössä olevat alkuperäisen luonteensa ja maatalousvaltaisen elinkeinonsa säilyttäneet kylänpaikat määritetään muiksi kulttuuriperintökohteiksi*”. Ohjeistus on tulkinnanvarainen ja sen perusteella Haapaniemen vanhan talontontin voisi yhtä lailla tulkita muuksi kulttuuriperintökohteeksi (maatalousvaltainen elinkeino, ”kulttuurimaisemallinen” ympäristö) tai olla tulkittamatta sellaiseksi (talusrakennuksen nykyaikainen ilme viljasiiloineen, sorapäällysteinen pihalue).

Museoviranomaiselta saamieni kommenttien ja maastohavaintojen perusteella katsoisin paikan muuksi kulttuuriperintökohteeksi. Kohteen lopullisen suojelustatuksen päättää kuitenkin museoviranomainen.

Haapaniementie 97

Talon länsipuolelta tunnetaan kiven ja maansekainen rautakautiseksi tulkittu rökkiö (*Haapaniemi, mj-tunnus 536010010, N 6819728 E 306235*), jonka muinaisjäänösalueetta ei ole määritetty. Rökkiön on dokumentoinut inventointien yhteydessä Aarni Erä-Esko v. 1948, Erkki Renvall v. 1985 ja Vadim Adel v. 2000. Rökkiötä silmäistiin paikalla käynnin yhteydessä ja se vaikuttaa olevan Adelin inventointiraportissa kuvaillussa kunnossa – tarkempaa tarkastusta, eli koekuoppia tai kairauksia rökkiön läheisyyteen ei tehty. Rökkiön aiemmista tutkimuksista voi tässä yhteydessä mainita sen verran, että Renvall käyttää kohteesta nimeä Kallioniemi, eikä rökkiön rautakautisuudesta ole suoria todisteita. Suunnitteilla olevan maakaapelin pohjoispään ja rökkiön välinen etäisyys on noin 40 metriä.

Talolle menevä maakaapeli on suunniteltu kaivettavaksi pihatien itäpuolelle. Kaapeli on tarkoitus kaivaa talon kaakkoiskulman eteläpuolella olevalle sähkötolpalle (talon kaakkoiskulman ja

sähkötolpan välinen etäisyys on noin 13 metriä). Sähkötolpan ja talon välillä on jo olemassa oleva maakaapeli. Kaapelilinja on suunniteltu pihatien itälaitaa siten, että sen eteläosa (noin 30 m) sijoittuu kalliopohjaiselle ja länteen-länsiluoteeseen viettävälle nurmialueelle. Linjan pohjoisosa (noin 35 m) sijoittuu talon tasaiselle ja hoidetulle pihamaalle.

Kaapeli kaivetaan kuvassa näkyvälle tolपालle. Kuvan taustalla, talon vasemmalla puolella, näkyy rautakautiseksi tulkittu röykkiö. Luoteeseen.

Tuleva maakaapeli kulkee kuvan suuntaisesti, alkaen sähkötolpalta. Etelään.

Tulevan maakaapeli kulkee kuvan suuntaisesti kohti taustalla näkyvän talon oikean puoleista kulmaa. Pohjoiseen.

Paikalla käydessäni keskustelin talon isännän Markku Hautasen kanssa. Hautanen näytti suunnitellun maakaapelin linjan maastossa ja kertoi, että sen kohtaa on muokattu voimakkaasti aikojen kuluessa. Paikalle on tuotu esimerkiksi uutta multaa. Linjalle tehtiin toistakymmentä käsikairausta. Eteläosan nurmialueella multakerroksen paksuus vaihteli 5 ja 15 cm välillä – sen alla oli kallio tai suuria kiviä. Pihamaalla multakerroksen paksuus vaihteli noin 20 ja 45 cm välillä. Mullan alla oli muutaman kairauksen perusteella vaaleaa hienojakoista mineraalimaata. Muutaman kairauksen perusteella multakerroksen alla oli joko kallio tai suuri kivi.

Tulos

Kapakan torpan kohdalta ei havaittu säilynyttä muinaisjäännöstä. Vanhojen karttojen asemoimisen ja inventointihavaintojen perusteella pitäisin mahdollisena, että torppa on sijainnut nykyisen ladon kohdalla. Kohdetta on syytä pitää mahdollisena muinaisjäännöksenä.

Haapaniemen vanha talotontti sijoittuu nykyisen päärakennuksen kohdalle ja sen lounaispuolelle, talon pihamaalle ja talousrakennuksen kohdalle. Paikkaa ei ole syytä pitää kiinteänä muinaisjäännöksenä, mutta sen suojelustatus voisi olla muu kulttuuriperintökohde. Paikan lopullisesta suojelustatuksesta päättää museoviranomainen.

Talolle Haapaniementie 97 suunnitellun kaapelilinjan kohdalta ei havaittu merkkejä kiinteästä muinaisjäännöksestä. Nyt tehtyjen maan päällisten havaintojen lisäksi kaapelilinjan käsin tehtävä osittainen koetutkimus tuskin voi tuoda relevanttia lisätietoa siitä, voisiko kaapelilinjan kohdalla olla kiinteää muinaisjäännöstä. Jos arkeologiset lisätutkimukset katsotaan Haapaniemessä tarpeellisiksi, olisi se mielestäni järkevintä toteuttaa kaapeliojan kaivamisen arkeologisena valvontana linjan pohjoisosassa.

23.5.2018

Teemu Tiainen

Lähteet

Painetut lähteet

Peruskartta 1953. Karttalehti 2123 02 Siuro. Maanmittaushallitus.

Painamattomat lähteet:

Adel, Vadim 2000. Nokia. Nokianvirran arkeologinen osainventointi 2000.

Erä-Esko, Aarni 1948. Nokian ja Pohjois-Pirkkalan inventointi.

Hall, Daniel 1769. Chartan Öfwer Kohmala, Taipale, Wihola, Tyrckölä, Kehoi, Haurois, Kennola, Wastamäki, Memmola, Kassila, Luckila, Hapaniemi aoc Nockia Byars.

Kartta Pirkkalan pitäjästä Pirkkalan Kihlakunnassa, Hämeen läänissä. Maanmittauksen Ylihallitus 1903

Mörner, Arvid 1847. Karta öfver Birkala socken i Birkala härad af Tavastehus län.

Mört, Olof 1686. Penttilä, Nokia, Hämeen lääni. KA a1a:8 (maakirjakartta).

Renvall, Erkki 1986. Nokian kaupungin inventointi 1985.

Inventoinnissa tarkastetut alueet

Inventointialueet tutkittiin ja arvioitiin kokonaisuudessaan eri menetelmin. Maastossa käytiin tarkemmin läpi kartalla sinisellä merkityt alueet.

